

Mattheüs 25, 14-30

25 ¹⁴ [Met het koninkrijk van de hemel] zal het zijn als met een man die op reis ging, zijn dienaren bij zich riep en het geld dat hij bezat aan hen in beheer gaf. ¹⁵ Aan de een gaf hij vijf talenten, aan een ander twee en aan nog een ander één, ieder naar zijn bekwaamheid. Toen vertrok hij naar het buitenland. ¹⁶ Meteen ging de man die vijf talenten ontvangen had op weg om er handel mee te drijven, en zo verdiende hij er vijf talenten bij. ¹⁷ Op dezelfde wijze verdiende de man die er twee had gekregen er twee bij. ¹⁸ Degene die één talent ontvangen had, besloot het geld van zijn heer te verstoppen: hij begroef het.

¹⁹ Na lange tijd keerde de heer van die dienaren terug en vroeg hun rekenschap. ²⁰ Degene die vijf talenten ontvangen had, kwam naar hem toe en overhandigde hem nog vijf talenten erbij met de woorden: 'Heer, u hebt me vijf talenten in beheer gegeven, alstublieft, ik heb er vijf talenten bij verdiend.' ²¹ Zijn heer zei tegen hem: 'Voortreffelijk, je bent een goede en betrouwbare dienaar. Omdat je betrouwbaar bent gebleken in het beheer van een klein bedrag, zal ik je over veel meer aanstellen. Wees welkom bij het feestmaal van je heer.' ²² Ook degene die twee talenten ontvangen had, kwam naar hem toe en zei: 'Heer, u hebt mij twee talenten in beheer gegeven, alstublieft, ik heb er twee talenten bij verdiend.' ²³ Zijn heer zei tegen hem: 'Voortreffelijk. Je bent een goede en betrouwbare dienaar. Omdat je betrouwbaar was in het beheer van een klein bedrag, zal ik je over veel meer aanstellen. Wees welkom bij het feestmaal van je heer.' ²⁴ Nu kwam ook degene die één talent ontvangen had naar hem toe en zei: 'Heer, ik wist van u dat u streng bent, dat u maait waar u niet hebt gezaaid en oogst waar u niet hebt geplant, ²⁵ en uit angst besloot ik uw talent te begraven; alstublieft, hier hebt u het terug.' ²⁶ Zijn heer antwoordde hem: 'Je bent een slechte, laffe dienaar. Je wist dus dat ik maai waar ik niet heb gezaaid en oogst waar ik niet heb geplant?' ²⁷ Had mijn geld dan bij de bank in bewaring gegeven, dan zou ik bij mijn terugkomst mijn kapitaal met rente hebben terugontvangen. ²⁸ Pak hem dat talent maar af en geef het aan degene die er tien heeft. ²⁹ Want wie heeft zal nog meer krijgen, en wel in overvloed, maar wie niets heeft, hem zal zelfs wat hij heeft nog worden afgenomen. ³⁰ En die nutteloze dienaar, gooi die eruit, in de uiterste duisternis, waar men jammert en knarsetandt.'

De parabel die iedereen kent, toch?

Als er nog bewijzen zouden moeten gezocht worden voor de invloed van het evangelie op de wereldcultuur, dan zou het woordje 'talent' er alleszins een zijn, en wel een van de meest voor de hand liggende. 'Talent' wordt wereldwijd gebruikt en opgevat in min of meer dezelfde betekenis van natuurlijke begaafdheid, bekwaamheid, aanleg, kundigheid of gave. Ik haal die synoniemen uit de Dikke Van Dale. We moeten onze aangeboren talenten ontwikkelen, met onze talenten woekeren, we mogen ze niet in de grond stoppen, we gaan op talentenjacht, we bewonderen de talenten van onze medemensen of zijn er jaloers om. Acteertalent, wielrentalent, handelstalent, tekentalent, voetbaltalent, zangtalent..., het aantal samenstellingen en uitdrukkingen waarin de term 'talent' voorkomt, is schier eindeloos. En ja, dat komt allemaal van die ene parabel van de talenten uit het evangelie van Mattheüs, een verhaal dat zich tot ver over de grenzen van het christendom verbreidde en tot de universele cultuur is gaan behoren. Wordt de aandacht voor talenten niet overal gekoesterd, in de wereld van politiek, handel en sport, in kunst en opvoeding – en ook, waarom niet, in geloofsopvoeding en catechese? Ik maakte het mee bij een vormsel in Vlaanderen. De voorganger deed het voortreffelijk en had ongetwijfeld talent zat om met kinderen om te gaan. In samenspraak met de catechisten had men de parabel van de talenten tot thema van de viering gemaakt. Een voor een riep de voorganger de vormelingen bij zich en liet hen voor de microfoon uitspreken welk talent zij dachten te hebben. Daar zat uiteraard van alles tussen: voetballen, bouwen met lego, tekenen, zingen, hardlopen, computerspelletjes en ga zo maar door. Even sympathiek als voorspelbaar drukte de priester de kinderen vervolgens op het hart hun eigen talenten niet te begraven maar integendeel te ontwikkelen, en die van hun medeleerlingen te respecteren. De raad kwam van Jezus zelf, dat spreekt, en zo kon de link met de eucharistie en het vormsel snel gelegd worden. Iedereen voelde zich opgenomen in het verhaal, iedereen voelde zich gewaardeerd, de atmosfeer was dan ook uitstekend. Het zou nogal vreemd overkomen mocht iemand bezwaren aantekenen bij een

dergelijk gebruik van de populaire parabel. Wie gaat immers niet akkoord met de raad om zijn talenten te ontwikkelen en welke ouder is niet trots op de talenten van zijn kind? Iedereen kent dus de parabel wel, of toch tenminste zijn algemene strekking. Je mag je talenten niet begraven, integendeel, je moet ermee woekeren.

Maar is dat wel zo? Het kan raar lijken, maar de parabel van de talenten was een van die teksten waarbij ik me reeds tijdens mijn adolescentie, toen ik over het evangelie begon na te denken, eerder ongemakkelijk voelde. Je betwistte zo'n parabel natuurlijk niet. Hoe kon je ook, hij kwam uit Jezus' eigen mond! En dan gebeurt wat altijd gebeurt met Bijbelteksten die je niet echt goed begrijpt: je past er wel een mouw aan. Je zegt: 'Tja, het zal wel aan mij liggen.' Moet je erover preken – want later als priester werd dat mijn lot –, dan concentreer je je op deelaspecten en bepaalde details, en je maakt een beetje mist rond de moeilijkheden. We zijn met z'n allen erg goed in het aanleggen van wegomleggingen en het vermijden van draaikolken als het op verkondiging aankomt. Ik heb dus ook zelf de parabel van Mattheüs veel voorgelezen en veel uitgelegd in de betekenis van hierboven: we hebben allemaal onze talenten, anders gezegd onze ingeboren begaafdheden, en we moeten ze proberen te ontwikkelen en vooral niet te begraven! Maar er bleef altijd iets knagen. Er was namelijk dat niet weg te spoelen plakkerige gevoel van onrechtvaardigheid dat over de parabel hing. Ik raakte dat niet kwijt. Uiteindelijk was het toch maar een verhaal van de natuurlijk begaafden en de minder begaafden, van hen die uit geboorte en milieu veel talenten meekregen en de onfortuinlijken die het met veel minder moeten stellen. Ik vond het eigenlijk met de jaren moeilijker om dit verhaal te verteren. Het leek me onrechtvaardig hard en de eigenaar die erin optreedt leek me zo onbegrijpelijk veraf te staan van Jezus' eigen kijk op de dingen. Hoe kon je dat in 's hemelsnaam in lijn brengen met bijvoorbeeld De verloren zoon of De werkers van het elfde uur? Met Jezus' aandacht voor de kleine en vergeten mensen onder aan de ladder? De parabel leek me op geen enkele wijze te beantwoorden aan de geest van liefde en barmhartigheid die overal in het evangelie en in heel onze daaruit voortvloeiende

spiritualiteit zo dik in de verf gezet wordt. Het geknakte riet niet breken? De kwijnende kaarspit niet doven? De achterblijvers opzoeken en bemoedigen?..

Er bestaan inderdaad mensen die met alle mogelijke talenten gezegend lijken: talent voor studie, wetenschap, techniek en kunst, sport, de nodige sociale talenten om een vlotte omgang met hun medemensen te garanderen, om in politiek en financies te slagen, enzovoort. We kunnen ook dit lijstje naar believen uitbreiden. Dat zulke mensen hun plaats onder de zon kunnen veroveren, dat zij hun gaven tentoon kunnen spreiden, wat is daar verwonderlijk aan? Zij zijn de bofkonten, de luxepaarden van de schepping. Maar de sukkelaar die slechts één talent toebedeeld kreeg, is het zijn schuld dat hij niet erg handig is noch erg intelligent, dat hij zich niet weet te redden, dat hij moeizaam moet scharrelen op de akker van de samenleving en dat hij 'er niet komt'? Is het verwonderlijk dat de schrik hem om het hart slaat, dat hij geen risico durft nemen en, bovendien wetend dat zijn meester veeleisend is, uit vrees zijn talent in de grond gaat stoppen? De natuur – of God zelf, zou men vroeger gezegd hebben – heeft hem toch werkelijk niet verwend! Kunnen we hem dan zijn faalangst kwalijk nemen? We hoeven maar om ons heen te kijken om te zien hoe ongelijk en onrechtvaardig dit soort talenten verdeeld is in de wereld. De media meten het elke dag breed uit. Het is de eeuwige geschiedenis van winners en losers, waarmee Jezus dan nog lijkt in te stemmen! De armen, de minder begaafden en gehandicapten? Of ja, diegenen die misschien met een hoop méér talenten dan wijzelf geboren werden, maar toevallig het ongeluk hadden ter wereld te komen in de Gazastrook of de Sahel, bij voorbaat gedoemd om hun hele leven lang geen stap vooruit te komen? Of, dichterbij, in het milieu van de mislukten en kansarmen, die geen hoop hoeven te koesteren om ooit uit het dal te geraken... Is het dan allemaal hun eigen fout? Als je tegen zo iemand zegt dat 'je je talenten moet gebruiken' of 'moet woekeren met je talenten', klinkt dat dan op den duur niet cynisch? Hoe meer ik op dat alles doordacht, hoe minder ik, als ik eerlijk was, van die parabel hield. Ik voelde altijd weerstand tegen de hardheid van die

heer. Wat bezielt hem eigenlijk? Het is de sukkelaar die hij voldoende talenten ontzegde, die op z'n kop krijgt, van wie hij dan bovendien nog dat ene talent afneemt dat hem werd toevertrouwd. De slotwoorden van de parabel zijn bij ons in het Westen zelfs goed bekend in de wereld van de sociologische wetmatigheden, zelfs ook in de kringen van de haute-finance, waar men spreekt van het 'Mattheüseffect' of de 'Wet van Mattheüs': *aan wie heeft zal gegeven worden, en wie niet heeft, hem zal het enige wat hij heeft nog ontnomen worden*. Anders gezegd: het water vloeit naar de zee, de rijken worden steeds rijker en de armen armer. Zalig wie met veel talenten gezegend zijn, en de anderen, tja, jammer voor hen, maar wat doe je eraan?... Ik heb zelf mensen nog letterlijk die woorden horen aanhalen om een tomeloos liberale markteconomie te verdedigen met het evangelie in de hand en Jezus in hun kamp! Je zou bijna zeggen: voilà, de parabel bij uitstek van de *survival of the fittest*... In zijn eerste en belangrijkste onderrichting in het Mattheüsevangelie, de zogeheten Bergrede, had Jezus al duidelijk gesteld: 'Verzamel geen schatten op aarde. Je kunt geen twee meesters dienen, je kunt niet God dienen én de mammon!'² Maar in de traditionele uitleg van de parabel van de talenten lijkt het erop dat je zeer wel God én het geld kunt dienen. Als je daar talent voor hebt, dan moet je dat toch gebruiken?

In de vele jaren van mijn loopbaan als exegeet heb ik meer dan één uitleg van de parabel gelezen die de houding van de meester moest verontschuldigen en de schijn van onrechtvaardigheid wegnemen. Men benaderde de parabel beurtelings vanuit sociale, pedagogische, dieptepsychologische hoek, zei daarbij zinnige en diepgaande dingen, maar geen enkele uitleg, ook al openbaarden die op zich interessante aspecten van de menselijke psyche en gedragingen, kon de bittere smaak van de parabel wegnemen. Steeds bleef ik met het gevoel zitten dat er aan het verhaal duchtig gesleuteld moest worden om het acceptabel te maken voor ons christelijk ethisch aanvoelen. Want het bleef een leuke en bevestigende parabel voor de slimsten van de klas, maar voor de zwakker begaafden was het andere koek!

Misschien toch even van naderbij bekijken?

Nee, ik hield niet van de parabel... Maar ik zeg wel hield, verleden tijd dus. Exegetische nabijheid bij de tekst bracht me geleidelijk tot de overtuiging dat de wereldwijde, traditioneel aanvaarde betekenis van Mattheüs' gelijkenis in feite berust op een immens misverstand, het misverstand namelijk dat de parabel zich bezighoudt met onze aangeboren gaven. Hoe dat tot stand kwam kunnen we eigenlijk niet meer precies natrekken, en of het ooit nog gecorrigeerd kan worden is maar de vraag. Wellicht is de huidige gangbare betekenis van 'talenten' onherroepelijk. De evolutie van betekenisverschuivingen wacht niet op een kerkelijke toelating om haar eigen weg te gaan. Maar misschien heeft de gangbare interpretatie van de gelijkenis toch net iets meer te maken met de reflexen van onze ingeboren ik-betrokkenheid dan met hetgeen Christus ons via de pen van Mattheüs in werkelijkheid zeggen wil. Laten we daarom het verhaal dat we zo goed menen te kennen toch nog even onder de loep nemen.

Allereerst, en in het licht van de latere ontwikkeling eigenlijk verbazingwekkend: nergens, op geen enkel moment van het verhaal, heeft Jezus het over *onze* talenten. Hij spreekt de hele tijd enkel en alleen over de talenten van de meester. De meester is het, die in de parabel *zijn eigen* talenten toevertrouwt aan zijn knechten. *Hij vertrouwde hun zijn bezittingen toe*, zo begint Mattheüs de parabel, en aan het einde zegt de derde knecht: *'Kijk, hier hebt U uw bezit terug.'* (v. 25). Jezus heeft het met de talenten dus over de bezittingen van een heer die naar het buitenland vertrekt, niet over de aangeboren gaven van de knechten. De Nieuwe Bijbelvertaling (NBV), die ik hier overneem, vertaalt het Griekse woord voor 'bezittingen' terecht als *geld*.

Dit gegeven brengt ons meteen tot een tweede punt, iets wat we zozeer vergeten zijn, dat we het woordje 'talent' in de parabel spontaan de betekenis geven die het nu algemeen verworven heeft en wellicht nooit meer zal kwijtraken, maar die duidelijk *niét* de betekenis was in de tijd dat het evangelie werd geschreven. De evangelist schrijft immers: 'Aan